

Harmaan talouden torjunta rakennus- hankkeissa

Tuomas Aho

Opinnäytetyö
Syyskuu 2016
Tekniikan ja liikenteen ala
Insinööri (AMK), rakennustekniikan koulutusohjelma

Tekijä(t) Aho, Tuomas	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä syyskuu 2016
	Sivumäärä 41	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Harmaan talouden torjunta rakennushankkeissa		
Tutkinto-ohjelma Rakennustekniikan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Pekka Lähdesmäki (JAMK) ja Anja Miettinen (Senaatti-kiinteistöt)		
Toimeksiantaja(t) Senaatti-kiinteistöt		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella Senaatti-kiinteistöjen nykyisiä keinoja ehkäistä harmaata taloutta rakennustyömailla, sekä löytää mahdollisia parannuksia tämän hetkisiin ohjeistuksiin.</p> <p>Työ koostuu verohallinnon, Suomen lain sekä Senaatti-kiinteistöjen omien ohjeistuksien perusteella laaditusta teoriaosuudesta ja varsinaisesta tutkimusosuudesta. Tutkimusosuu- dessa laadin kyselyjä rakennushankkeen eri osapuolille saadakseni hyvän kuvan tämän hetkisestä tilanteesta ja eri osapuolten asenteista talousrikollisuuden torjuntaa vastaan.</p> <p>Kyselyihin saatujen vastausten perusteella esiin nousi joitain ongelmia esimerkiksi aliura- koitsijoiden hyväksyttämiseen ja perehdyttämiseen työmaalla liittyen. Kaikkien kyselyyn vastanneiden asenteet harmaan talouden torjuntaa kohtaan olivat hyvät ja kaikki kokivat asian tärkeäksi.</p> <p>Tutkimuksessa ei tullut esiin varsinaista harmaata taloutta tai siihen liittyvää toimintaa. Tämä osoittaa Senaatti-kiinteistöjen nykyisten ohjeistuksien ja vaatimusten olevan korkeal- la tasolla eikä niihin ole toistaiseksi tarvetta tehdä merkittäviä muutoksia ellei lainsäädän- nössä tapahdu tiukennuksia. Tutkimuksen perusteella laadin muutamia nykytoimintaa kehittäviä ehdotuksia Senaatti-kiinteistöille harmaan talouden torjuntaan liittyen.</p> <p>Harmaan talouden ehkäisyn toimenpiteet rakennustyömailla voivat tuntua aikaa vieviltä ja monimutkaisilta tehtäviltä. Kun harmaan talouden torjuntaan liittyvät asiat hoidetaan kunnolla rakennusprojektin alusta asti ja kaikki ovat tietoisia säädöksistä ja vaatimuksista, on työskentely rakennustyömailla sekä laillista että turvallisempaa ja tasapuolisempaa kaikille osapuolille.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Harmaa talous, talousrikollisuus, rakennuttaminen		
Muut tiedot		

Author(s) Aho, Tuomas	Type of publication Bachelor's thesis	Date September 2016 Language of publication: Finnish
	Number of pages 41	Permission for web publication: x
Title of publication Prevention of grey economy in construction projects		
Degree programme Civil Engineering		
Supervisor(s) Lähdesmäki, Pekka (JAMK) and Miettinen, Anja (Senaatti-kiinteistöt)		
Assigned by Senaatti-kiinteistöt		
Abstract <p>The objective of the thesis was to analyze Senaatti-kiinteistö's current ways to prevent grey economy on Finnish construction sites and also to find possible improvements for current instructions.</p> <p>The thesis consists of two parts: the theoretical part that is based on Finnish tax administration, Finnish law and Senaatti-kiinteistö's own guidance about grey economy, and the actual research section. In the research section questionnaires were created addressed to different groups that are involved Senaatti-kiinteistö's construction projects.</p> <p>The replies based on the questionnaires brought up a few problems, for example acceptance and orientation of subcontractors on the construction site. Every replicant felt that it is important to prevent grey economy.</p> <p>The study showed no actual grey economy or anything related to grey economy appearing on the construction sites. Consequently, Senaatti-kiinteistö's current ways to prevent grey economy in Finland are of high level. Based on the studies a few improvements were drafted to Senaatti-kiinteistö's current instructions.</p> <p>The actions of preventing grey economy on construction sites may seem a troublesome, slow and complicated process; however, when every group who is a part of construction project carry out their responsibilities from the very beginning with everyone are aware of different demands, working in a construction project is legitimate, more safe and fair to everyone.</p>		
Keywords/tags (subjects) Grey economy, black market, tax administration		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Työn lähtökohdat	6
1.1	Senaatti-kiinteistöt.....	6
1.2	Taustaa	7
1.3	Tavoite ja aiheen rajausta	7
2	Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät	8
3	Rakennusalan harmaa talous Suomessa	9
3.1	Rakennusalan harmaaseen talouteen liittyvät oleelliset lakimuutokset 2000 -luvulla	10
3.1.1	Henkilötunnisteen ja kulkuluvan käyttö työmaalla 2006.....	10
3.1.2	Tilajavastuulaki 2007	11
3.1.3	Käännetty arvonlisävero 2011	12
3.1.4	Veronumero ja veronumerorekisteri 2012	12
3.1.5	Tilajavastuulain uudistus 2012.....	13
3.1.6	Tiedonantovelvollisuus 2014	14
3.1.7	Tilajavastuulain uudistus 2015.....	16
3.2	Rakennusalan harmaa talous muualla Euroopassa	16
3.3	Harmaan talouden torjunnan tulevaisuus	18
4	Senaatti-kiinteistöjen nykyiset keinot talousrikollisuuden torjuntaan rakennustyömailla.....	19
4.1	Tilajavastuulain mukaisten selvitysten vaatiminen	19
4.2	RALA-pätevyyden vaatiminen urakoitsijoilta	20
4.3	Aliurakointi ja ketjuttaminen.....	20
4.4	Urakoitsijaluettelo- ja pyramidi	21
4.5	Henkilötunnisteen, veronumero, kulkuluvat, perehdyttäminen	22
4.6	Työskentely normaalin työajan ulkopuolella ja viikonloppuisin	23
4.7	Rakentamiseen liittyvä tiedonantovelvollisuus.....	23
5	Kyselyt eri osapuolille	24

	2
5.1 Kyselyt Senaatti-kiinteistöjen rakennuttajapäälliköille	25
5.2 Kyselyt pääurakoitsijoille Senaatti-kiinteistöjen kohteissa	27
5.3 Kyselyt muille julkisille rakennuttajille.....	30
5.4 Kysely poliisille.....	31
6 Kyselyjen yhteenveto	32
7 Johtopäätökset/parannusehdotukset.....	33
7.1 Aliurakoitsijoiden hyväksyttäminen	33
7.2 Valttikortin käyttö.....	34
7.3 Aliurakoitsijan perehdyttäminen työmaalle	35
7.4 Muistilista Senaatti-kiinteistöille	35
8 Pohdinta.....	36
Lähteet.....	38
Liitteet	41
Liite 1. Muistilista.....	41

KUVIOT

Kuvio 1. Verotarkastuskertomuksia (Verohallinto, raksa 2008-2012 loppuraportti 2012. Grafiikka: Tuomas Aho).	9
Kuvio 2. Valttikortti (Suomen Tilaajavastuu Oy, veronumero.fi, henkilökortti).	11
Kuvio 3. Käänteinen arvonlisävero (Käännetty arvonlisävero).	12
Kuvio 4. Esimerkki tilaajavastuu.fi sivustolta saadusta raportista (Suomen Tilaajavastuu Oy).....	14
Kuvio 5. Tiedonantovelvolliset tahot (Verohallinto, tiedonantovelvollisuus 2014). ...	15
Kuvio 6. Harmaa talous Euroopassa (Schneider. F, Visa Europe. The shadow economy in Europe 2013).....	17
Kuvio 7. Urakan ketjuttaminen Senaatti-kiinteistöjen kohteissa. (Senaatti-kiinteistöt, urakkasopimusehdot talousrikollisuuden torjuntaan 2015. Grafiikka: Tuomas Aho). 20	
Kuvio 8. Urakoitsijaluettelo esimerkki (Tuomas Aho).....	22
Kuvio 9. Nykyisten keinojen toimivuus harmaan talouden ehkäisyssä. (Grafiikka: Tuomas Aho.).....	25

TAULUKOT

Taulukko 1. Harmaan talouden lakimuutokset rakennusalalla (Rakennusteollisuus, Tapio. K, 2013. Grafiikka: Tuomas Aho).	10
--	----

Määritelmät

Aliurakoitsija	Henkilö tai yhtiö, joka on sitoutunut toteuttamaan urakkasopimuksen mukaisen työn mutta on tehnyt sopimuksen pääurakoitsijan tai jonkun muun aliurakoitsijan kanssa, eikä ole sopimussuhteessa rakennuspalvelun tilaajan kanssa.
Harmaa talous	<i>Organisaation sellaista toimintaa, josta aiheutuvia lakisääteisiä velvoitteita laiminlyödään verojen, lakisääteisten eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutuksen taikka tullin perimien maksujen suorittamisen välttämiseksi tai perusteettoman palautuksen saamiseksi. (L 1207/2010. Laki harmaan talouden selvitysyksiköstä 2§.)</i>
Pääurakoitsija	Rakennushankkeen päätoteuttaja. Pääurakoitsija on itsensä lisäksi vastuussa käyttämistään aliurakoitsijoista, työmaan johdosta sekä työmaan turvallisuudesta. (RT 16-10660, 1998, 3)
Rakennuttaja	Rakennushankkeen päätoimija. Voi olla samalla myös tilaaja. On yhteydessä pääurakoitsijaan ja hoitaa yleensä rakennuslupiin liittyvät asiat
Tilaaja	Tilaa rakennuspalvelun. Tilaajalla on tarve rakennuspalvelulle.
Verotarkastuskertomus	Verotarkastuksen yhteenveto, jossa ilmenee verotarkastustoimenpiteet, verotustoimenpiteet sekä muut toimenpiteet, joita verotarkastaja tarkastuksen perusteella esittää. Tarkastuksen kohteena olleella yrityksellä on mahdollisuus antaa vastine verotarkastuskertomukseen. Verohallinta tekee verotus- ja maksuunpanopäätökset verotarkastuskertomuksen, yrityksen antaman vastineen sekä verotarkastusyksikön lausunnon perusteella. (Verotarkastus 2015)

Yhteinen rakennustyömaa

Yhteisellä rakennustyömaalla tarkoitetaan työpaikkaa, jossa työskentelee samanaikaisesti kaksi tai useampi työnantaja tai itsenäinen työsuorittaja. Jos työ on esim. maalausta ja sen suorittaa yksi maalausfirma, kyse ei ole silloin yhteisestä työpaikasta. (Edilex, rakentamiseen liittyvä tiedonantovelvollisuus 2013)

1 Työn lähtökohdat

1.1 Senaatti-kiinteistöt

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Senaatti-kiinteistöt Länsi-Suomi. Länsi-Suomen alueeseen kuuluu Varsinais-Suomi, Satakunta, Kanta-Häme, Ahvenanmaa, Pirkanmaa, Keski-Suomi, Etelä-Pohjanmaa, Keski-pohjanmaa, sekä Pohjois-pohjanmaa. Länsi-Suomen päätoimipaikka on Tampereella. Muut toimipaikat ovat Hämeenlinnassa, Jyväskylässä, Turussa ja Vaasassa. (Senaatti-kiinteistöt, Länsi-Suomen alue.)

Senaatti-kiinteistöt on valtiovarainministeriön alainen liikelaitos, jonka tehtävänä on toimia valtion työympäristö- ja toimitila-asiantuntijana. Senaatti-kiinteistöt tarjoaa ja tuottaa palveluita ensisijaisesti valtionhallinnolle. Tällä hetkellä Senaatilla työskentelee 280 henkilöä. (Senaatti-kiinteistöt, tietoa Senaatti-kiinteistöistä.)

Senaatti-kiinteistöt rakennuttaa asiakkailleen uusia tiloja ja peruskorjaa vanhempaa kiinteistökantaa asiakastarpeiden mukaisesti. Senaatti-kiinteistöjen hallinnoimia rakennuksia on tällä hetkellä noin 10 200. (Senaatti-kiinteistöt, tietoa Senaatti-kiinteistöistä.)

Senaatti-kiinteistöjen investointeja ohjaavat käyttäjien tarpeet, elinkaarietäisyys ja tilojen toimivuus. Viime vuosina Senaatti-kiinteistöjen investoinnit ovat painottuneet kiinteistöjen peruskorjauksiin ja työympäristöjen kehittämiseen. Painopisteenä ovat myös kiinteistöjen energiatehokkuuteen tähtäävät kehittämistoimet. (Senaatti-kiinteistöt, rakennuttaminen)

1.2 Taustaa

Harmaa talous rakennusalailla aiheuttaa suuria, jopa satojen miljoonien eurojen vuotuisia tappioita Suomen valtiolle. (HE 41/2010 vp.) Näin suuret rahalliset menetykset heikentävät tai jopa lopettavat muun muassa julkisen sektorin palveluita (Mara 2011, 1111). Harmaa talous ei voi olla myös vaikuttamatta työturvallisuuteen rakennustyömailla sekä rakentamisen laatuun.

Merkittävänä rakennuttajana ja julkisen vallan edustajana Senaatti-kiinteistöt haluaa olla edelläkävijä ja suunnannäyttävä myös talousrikollisuuden kitkemisessä pois rakennus- ja kiinteistöalalta.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana rakennusalan harmaata taloutta koskien on tullut useita lakimuutoksia. Näin moni lakimuutos verrattain lyhyessä ajassa vaatii paljon uusia käytänteitä rakennuttajilla ja urakoitsijoilla.

1.3 Tavoite ja aiheen rajaus

Opinnäytetyöni tehtävänä on tarkastella eri puolilla Suomea Senaatti-kiinteistöjen nykyisiä tapoja ja menetelmiä ohjeistaa urakoitsijaa talousrikollisuuteen liittyvissä asioissa ennen rakennushanketta ja sen aikana. Teen kyselyitä muille julkisille rakennuttajille, urakoitsijoille, jotka ovat toimineet Senaatin hankkeissa sekä Senaatti-kiinteistöjen rakennuttajapäälliköille. Sain myös tilaisuuden haastatella talousrikostutkijaa Länsi-Uudenmaan poliisilaitokselta rakennusalan harmaaseen talouteen liittyen.

Työn tavoite on muodostaa eri osapuolille (urakoitsijat, rakennuttajapäälliköt, muut rakennuttajat, poliisi) laadittujen kyselyiden sekä omien tutkimusten pohjalta Senaatti-kiinteistöjen Länsi-Suomen yksikölle kehitysehdotuksia talousrikollisuuteen liittyvien asioiden ohjeistukseen, valvontaan sekä ongelmakohtiin.

Opinnäytetyössä tarkastellaan suurimmaksi osaksi vain rakennusalan harmaata taloutta. Rakennusalan lisäksi harmaata taloutta esiintyy Suomessa eniten ravintolalalla, kiinteistöpalvelualalla ja kuljetusalalla. (Musta tulevaisuus, ilmiöt)

2 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimustyö, jossa tarkastellaan Senaatti-kiinteistöjen rakennushankkeiden nykytilannetta talousrikollisuuden torjunnassa. Tutkimusmenetelminä käytän aineistolähtöistä analyysiä ulkomaalaisista ja kotimaisista lähteistä sekä sähköpostitse toteutettua kyselytutkimusta. Kyselytutkimukseen valitsin harkinnanvaraisella otannalla henkilöitä kolmesta eri ryhmästä (muut julkiset rakennuttajat, Senaatti-kiinteistöjen rakennuttajapäälliköt sekä Senaatti-kiinteistöjen kohteissa toimineet pääurakoitsijat). Laadin jokaiselle ryhmälle 4-6 kysymystä, joista jotkut olivat samoja ja jotkut tietyille ryhmälle kohdennettuja. Kyselytutkimus on työn oleellisin osa.

Kyselytutkimukseen osallistuneiden vastaajien mielipiteet ja vastaukset ovat henkilökohtaisia eivätkä välttämättä edusta työnantajan virallista kantaa kysytyihin asioihin. Tästä syystä en julkaise työssä tarkempia tietoja vastaajista.

Tein myös sähköpostihaastattelun komisario Viola Ikoselle, joka johtaa talousrikollisuusryhmää Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksella. Iksen haastattelu oli loistava tilaisuus päästä tarkastelemaan asiaa hieman eri suunnasta, kuin mitä varsinainen kyselytutkimus käsittelee.

3 Rakennusalan harmaa talous Suomessa

Rakennusalan harmaa talous aiheuttaa yhteiskunnalle huomattavia tappioita menettelyinä veroina ja muina maksuina. Harmaa talous heikentää myös yleistä veromoraalia ja rehellisesti toimivien yritysten kilpailukykyä rakennusalalla. Keskeisimmän haasteen rakennusalalla muodostaa korkea aliurakointiaste. (Verohallinto, rakennusalan harmaan talouden torjunta 2014.) Vuonna 2007 arvioitiin, että harmaa talous aiheuttaa rakennusalalla kaiken kaikkiaan satojen miljoonien eurojen vuotuiset vahingot. (HE 41/2010 vp.)

Vuonna 2008 verohallinto aloitti 4 vuotta kestävänsä Rakennusalan verovalvontahankkeen (Raksa), jonka tavoitteena oli torjua harmaata taloutta, kehittää ulkomaisen työvoiman valvontaa ja ottaa käyttöön uusia menetelmiä. (Verohallinto, rakennusalan verovalvontahanke 2012.)

Raksa -hankkeen loppuraportista käy ilmi, että vuosina 2008-2012 toteutetun hankkeen aikana suoritettiin kaikkiaan 3 525 verotarkastuskertomusta, joista harmaata taloutta löytyi 1 078 kohteessa (30,5 %) (Kuvio 1.). Hankkeen loppuraportin perusteella voidaan myös todeta, että harmaan talouden yrityksistä 90 % on yrityksiä, joiden liikevaihto on alle 6 miljoonaa euroa. Pimeitä palkkoja maksavista yrityksistä yli 90 % on yrityksiä, joiden liikevaihto on alle 3 miljoonaa euroa. (Verohallinto, raksa 2008-2012 loppuraportti 2012.)

Kuvio 1. Verotarkastuskertomuksia (Verohallinto, raksa 2008-2012 loppuraportti 2012. Grafiikka: Tuomas Aho).

3.1 Rakennusalan harmaaseen talouteen liittyvät oleelliset lakimuutokset 2000 -luvulla

2000 -luvulla rakennusosalalla tehtiin useita lakimuutoksia ja -uudistuksia harmaaseen talouteen liittyen. Kaikkien lakiuudistusten perimmäinen ajatus oli ehkäistä harmaan talouden toimintaa ja nostaa kiinni jäämisen riskiä epärehellisillä toimijoilla.

Taulukko 1. Harmaan talouden lakimuutokset rakennusosalalla (Rakennusteollisuus, Tapio. K, 2013. Grafiikka: Tuomas Aho).

Harmaan talouden lakimuutokset rakennusosalalla 2000-luvulla	
Henkilötunniste ja kulkulupa	2006
Tilaajavastuulaki	2007
Käännetty arvonlisävero	2011
Veronumero ja veronumerorekisteri	2012
Tilaajavastuulain uudistus	2012
Tiedonantovelvollisuus	2014
Tilaajavastuulain uudistus	2015

3.1.1 Henkilötunnisteen ja kulkuluvan käyttö työmaalla 2006

Alkuvuodesta 2006 tuli voimaan työturvallisuuslakiin tehty lisäys, joka edellyttää rakennustyömaalla liikkuvilla henkilöillä olevan kuvallinen henkilötunniste. Tunnisteen on oltava näkyvillä. Vielä tuolloin henkilötunnisteessa ei tarvinnut näkyä kuin asianomaisen henkilön nimi ja kuva sekä hänen työnantajansa nimi. (Ahlberg. T 2006, 470-473.) Nykyään henkilötunnisteessa on oltava myös henkilön veronumero. (kts. 3.1.4)

Henkilötunnistekortti ei ole sama asia kuin kulkulupa. Nykyään moni rakennusliike on siirtynyt käyttämään Valttikorttia. Valttikortissa on sisällä siru, jolloin se toimii samalla myös kulkulupana ja mahdollistaa sähköisen kulunvalvonnan. Valttikorttia hallinnoi Suomen Tilaajavastuu Oy veronumero.fi sivustolla. (Verohallinto, henkilökortti)

Kuvio 2. Valttikortti (Suomen Tilaajavastuu Oy, veronumero.fi, henkilökortti).

3.1.2 Tilaajavastuulaki 2007

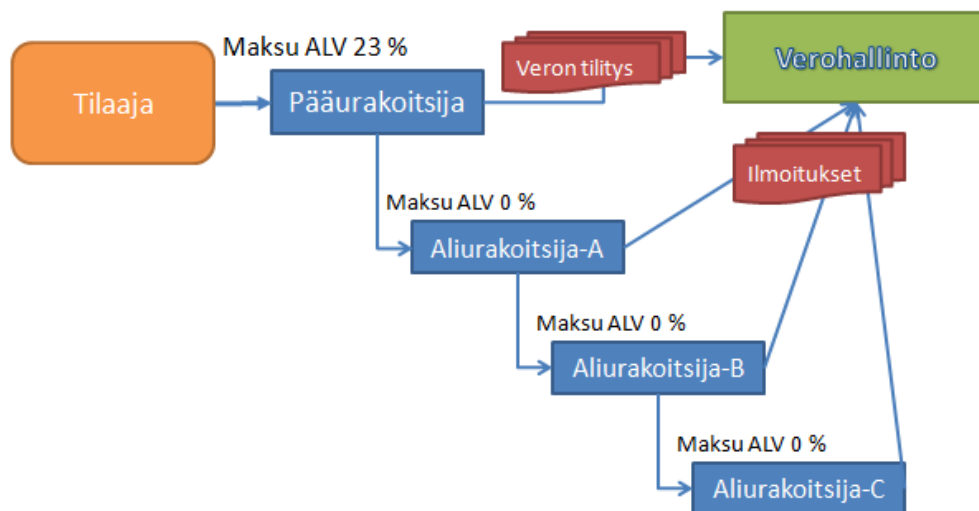
Tilaajavastuulaki tuli voimaan vuoden 2007 alussa. Tilaajavastuulaki edellyttää tilaajaa selvittämään käyttämiensä aliurakoitsijoiden taustat ja varmistumaan siitä, että aliurakoitsija huolehtii velvoitteistaan yhteiskuntaa kohtaan. (Rakennusteollisuus, tilaajavastuulaki.)

Urakoitsijoiden taustojen tarkistus onnistuu tällä hetkellä parhaiten tilaajavastuu.fi – palvelusta. Palvelusta saa tulostettua raportin (kts. kuvio 4.), josta ilmenee onko urakoitsija hoitanut kaikki velvollisuudet. Raportti voidaan laittaa liitteeksi urakoitsijasopimuksiin. Tilaajavastuulakiin tuli uudistuksia vuosina 2012 (kts. 3.1.5) ja 2015 (kts. 3.1.7). (Rakennusteollisuus, tilaajavastuulaki.)

3.1.3 Käännetty arvonlisävero 2011

1.4.2011 rakennusalalla tuli voimaan käännetty arvonlisävero. Käännetty arvonlisävero tarkoittaa sitä, että aliurakoitsijoille ketjutetuissa rakennusprojekteissa arvonlisäveron tilittää palvelun ostaja eikä sen myyjä. Käytännössä siis pääurakoitsija maksaa arvonlisäveron ja aliurakoitsija ei. (Käännetty arvonlisävero.)

Lain tavoitteena oli saada läpinäkyvyyttä rakennusalalle ja estää harmaata taloutta.

Kuvio 3. Käännteinen arvonlisävero (Käännetty arvonlisävero).

3.1.4 Veronumero ja veronumerorekisteri 2012

Veronumero on pakollinen kaikilla rakennustyömailla työskentelevillä henkilöillä. Vuodesta 2012 lähtien veronumero on oltava merkittynä kuvalliseen henkilötodistukseen. (kts. 3.1.1) (Verohallinto, veronumero 2012)

Rakennusalan veronumerorekisteristä näkee, onko työmaalla työskentelevän henkilön tunnistekortissa oleva nimi ja veronumero Verohallinnon rekisterissä. Pelkkä veronumeron olemassaolo ei automaattisesti tarkoita, että veronumero olisi merkitty veronumerorekisteriin. Merkintäpyynnön voi tehdä työntekijä, työnantaja tai rakennustyömaan päätoteuttaja. Myös verohallinto voi merkitä henkilön rekisteriin omaaloitteisesti. (Verohallinto, veronumerorekisteri 2012)

3.1.5 Tilaajavastuulain uudistus 2012

Tilaajavastuulain uudistuksen jälkeen tilaajan on tehtävä alkuperäisessä tilaajavastuulaissa mainitut selvitykset ja todistukset (3.1.2) siitä huolimatta, että tilaajan ja sopimuspuolen suhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisempien suhteiden johdosta. (Rakennusteollisuus, tilaajavastuulaki.) Myös laiminlyöntimaksuja korotettiin ja tilaaja on selvitysvelvollinen myös tapaturmavakuutuksen ottamisesta. (HE 18/2012.)

Urakoitsijoiden taustojen tarkastus onnistuu helpoiten tilaajavastuu.fi -palvelusta. Palvelusta saa tulostettua raportin (kts. kuvio 4), josta ilmenee kaikkien velvollisuuksien suoritus. Jos joitain velvollisuuksia ei ole suoritettu, sen näkee helposti raportista. Tilaajavastuu.fi -sivustolta tulostettu raportti on hyvä liittää esimerkiksi urakkasopimuksen liitteeksi.

Ottamani kuvankaappaus tilaajavastuu.fi raportista on raportin etusivulta. Siinä näkyvä vihreä "OK" merkintä kertoo jo nopealla vilkaisulla, että yritys on hoitanut tilaajavastuulain edellyttämät velvollisuutensa. Kokonaisuudessaan raportti on yleensä nelisivuinen, josta ilmenee yrityksen YTJ-tiedot, rating-tiedot (luottoluokitus), yrityksen ilmoittamat ja tietopyyntöjen kautta saadut tiedot (veromaksutiedot, eläkevakuutustiedot, noudatettavat työehtosopimukset, tapaturmavakuutuksen ja työterveyshuollon. Veromaksu- ja eläkemaksutiedoista raportin lukija näkee vain ovatko ne maksettu vai ei.), vastuuvakuutustiedot sekä kaupparekisteriotteen.

Yritysraportin tiedot	
Raportin hakupäivämäärä	16.09.2016
Raportti voimassa asti	04.11.2016
Arkistointitunnus	1473967414279
FIN yritystiedot	
Yrityksen nimi	Suomen Tilaajavastuu Oy
Y-tunnus	2327327-1

Tietolähteiden perusteella yritys on hoitanut tilaajavastuulain edellyttämät velvoitteet.

Kuvio 4. Esimerkki tilaajavastuu.fi sivustolta saadusta raportista (Suomen Tilaajavastuu Oy).

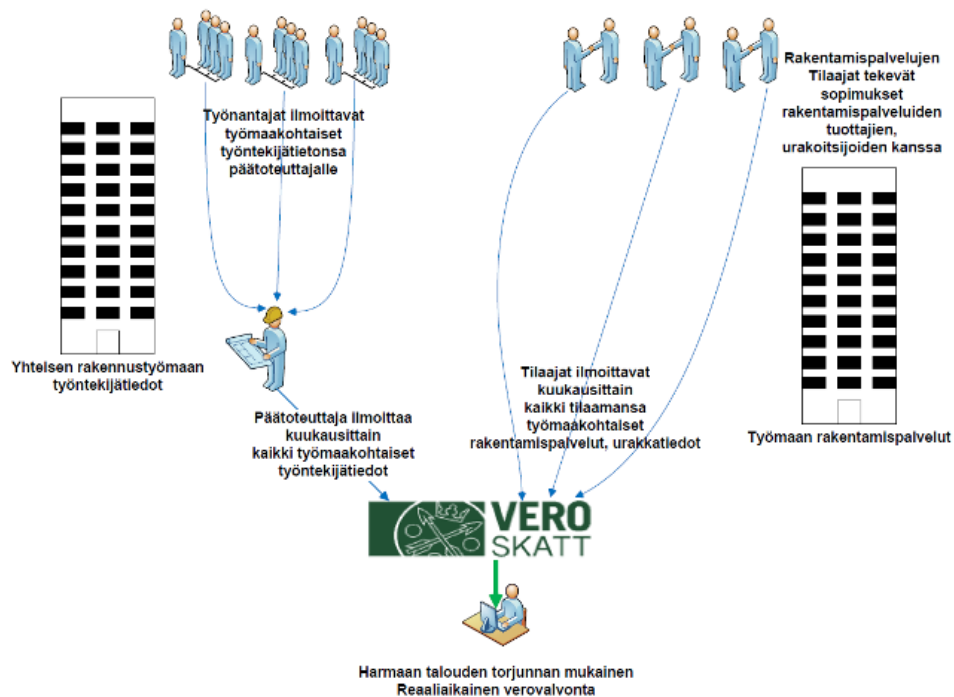
3.1.6 Tiedonantovelvollisuus 2014

Tiedonantovelvollisuus rakennusalalla tuli voimaan 1.7.2014. Se edellyttää rakennusalan yritystä tai tilaajaa ilmoittamaan verottajalle kuukausittain urakkatiedot ja työntekijätiedot. (ILVE Oy, tiedonantovelvollisuus 2014)

Urakkatietoina ilmoitetaan urakkasopimukseen liittyvää tietoa, kuten sopimuksen osapuolet, urakan kokonaissumma sekä urakan kesto. Tilaaja on veloitettu ilmoittamaan myös urakkasopimukseen liittyvää tapahtumatietoa.

Työntekijätietoina ilmoitetaan tiedot kaikista yhteisellä rakennustyömaalla (kts. määritelmät) työskentelevistä henkilöistä ja itsenäisistä ammatinharjoittajista vaikka he tekisivät jotain muuta, kuin rakentamista tai rakennustelineiden kasausta tai purkua. Kaikki yhteisellä rakennustyömaalla työskentelevät yritykset ilmoittavat omat työntekijätietonsa työmaan päätoteuttajalle (yleensä tilaaja). Työmaan päätoteuttaja ilmoittaa lopulliset työntekijätiedot verottajalle. (Verohallinto, tiedonantovelvollisuus 2014)

Urakka- ja työntekijätiedot eivät liity toisiinsa ja välillä riittääkin, kun ilmoitetaan verottajalle vain toinen tietoista. Esimerkiksi, jos maalausurakan suorittaa vain yhden yrityksen työntekijät, ei työntekijätietoja tarvitse ilmoittaa Verohallinnolle. Maalaus työ luetaan kuitenkin rakentamispalveluksi, joten tilaajan on toimitettava maalaus työstä urakkatiedot Verohallinnolle. (Edilex, rakentamiseen liittyvä tiedonantovelvollisuus 2013.)

Kuvio 5. Tiedonantovelvolliset tahot (Verohallinto, tiedonantovelvollisuus 2014).

3.1.7 Tilaajavastuulain uudistus 2015

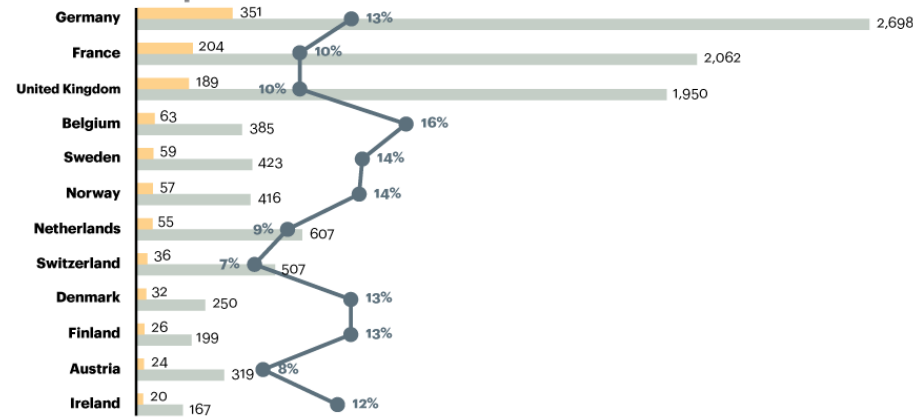
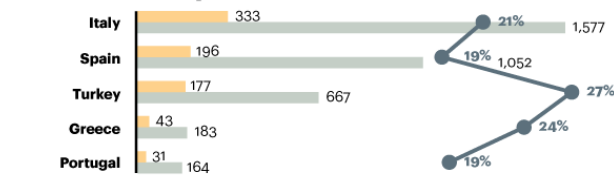
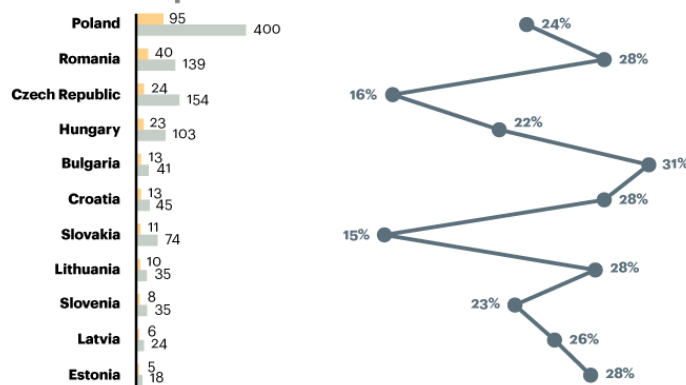
1.9.2015 alkaen voimaan tullut tilaajavastuulain uudistus (kts. 3.1.2 ja 3.1.5) nostaa alihankintasopimuksen arvon alarajan 9000 euroon. Tämän uudistuksen tarkoituksena oli vähentää tilaajavastuovelvoitteista yrityksille johtuvaa hallinnollista taakkaa.

Lakiuudistus myös velvoittaa rakennustyön tilaajaa hankkimaan sopimuskumppaniltaan selvityksen työterveyshuollon järjestämisestä. Työterveyshuolto ilmenee myös tilaajavastuuraportista.

3.2 Rakennusalan harmaa talous muualla Euroopassa

Harmaata taloutta ei ole vain Suomessa, vaan se on suuri ongelma myös muualla Euroopassa. Vuonna 2013 harmaan talouden kooksi Euroopassa arvioitiin 2.15 biljoonaa euroa. Keskimääräisesti harmaan talouden arvo Euroopassa on 18.5 % valtion bruttokansantuotteesta. (Kuvio 6.)

Figure 1

The shadow economy in relation to GDP**Western Europe****Southern Europe****Eastern Europe**

European average: 18.5%

■ Shadow economy size (€ billion)
■ Official GDP (€ billion)
● Shadow economy size (% of GDP)

Notes: Data for EU-27 (excluding Cyprus, Luxemburg, and Malta) plus Norway, Switzerland, Croatia, and Turkey. The size of the shadow economy is calculated using the MIMIC method.

Source: Dr. Friedrich Schneider, Johannes Kepler University of Linz, Austria; Eurostat; A.T. Kearney analysis

Kuvio 6. Harmaa talous Euroopassa (Schneider, F, Visa Europe. The shadow economy in Europe 2013).

Oheisesta kuvasta (Kuvio 6.) voidaan nähdä, että vuonna 2013 Euroopan viisi suurinta talousmahtia, Saksa, Ranska, Italia, Espanja ja Iso-Britannia vastasivat melkein kahdesta kolmasosasta Euroopan harmaan talouden kokonaisarvosta. Prosentuaalisesti eniten harmaata taloutta on Itä-Euroopan maissa, Bulgariassa, Kroatiassa, Liettuassa, Virossa ja Romaniassa, joissa harmaa talous on valtion bruttokansantuotteen suhteutettuna 28–31 %.

3.3 Harmaan talouden torjunnan tulevaisuus

Suomi on tehnyt viimeisen kymmenen vuoden aikana suuria panostuksia harmaan talouden torjuntaan ja uskon, että se alkaa kannattamaan lähivuosina. Sanktiot harmaasta taloudesta on nostettu korkealle tasolle ja kiinnijäämisriski on kasvanut huomattavasti 2000-luvun alkuun verrattuna. Lisäksi ihmisten asenteet ns. pimeää työvoimaa kohtaan ovat muuttuneet aikaisempaa kielteisimmiksi ja sen seurauksia on alettu ymmärtämään.

Toki talousrikollisuus kehittyy myös ja harmaan talouden tekijät etsivät jatkuvasti uusia keinoja kiertää yhteiskunnallisia velvoitteita. Tämä tarkoittaa valtiolta jatkuvaa seuranta ja ongelmakohtiin puuttumista. Harmaan talouden valvontaa rakennus-alalla tulisi tulevaisuudessa ulottaa yhä pienemmille työmaille ja paikkakunnille, koska siellä kiinnijäämisen riski on luultavasti vielä melko pieni.

4 Senaatti-kiinteistöjen nykyiset keinot talousrikollisuuden torjuntaan rakennustyömailla

Suurena valtakunnallisena rakennuttajana Senaatti-kiinteistöt pyrkii ehkäisemään talousrikollisuutta ja edesauttamaan harmaan talouden torjuntaa rakennustyömaillaan.

Senaatin vaatimat veloitteet lisätään aina urakkasopimukseen ja ne käydään läpi urakkaneuvotteluissa ennen töiden aloittamista. Näin varmistetaan, että myös urakoitsija tietää Senaatti-kiinteistöjen urakkasopimusehdot ja osaa näin ollen ohjeistaa myös omia aliurakoitsijoitaan.

Tämän lisäksi Senaatti-kiinteistöt tekee työmaatarkastuksia varmistaakseen, että urakoitsija toteuttaa talousrikollisuuden ehkäisemisen veloitteet myös käytännössä työmaan arkirutiineissa.

Kaikki seuraavaksi mainitut (kohdat 4.1 – 4.7) keinot talousrikollisuuden ehkäisyyn on otettu Senaatti-kiinteistöjen urakkasopimusehdoista ja ne ovat tällä hetkellä käytössä.

4.1 Tilaajavastuulain mukaisten selvitysten vaatiminen

Urakoitsijan, sekä mahdollisten aliurakoitsijoiden, on liityttävä tilaajavastuu.fi:n Luotettava Kumppani-palveluun. Palvelu tuottaa reaaliaikaista tietoa urakoitsijan/aliurakoitsijoiden tilaajavastuulain mukaisten asiakirjojen voimassaolo- ja muista tiedoista (kts. kuvio 4.). Myös ulkomaalaisten urakoitsijoiden täytyy toimittaa tilaajavastuulain mukaiset asiakirjat ja selvitykset sekä Suomesta, että urakoitsijana toimivan yrityksen kotimaasta. (Senaatti-kiinteistöt, urakkasopimusehdot talousrikollisuuden torjuntaan 2015.)

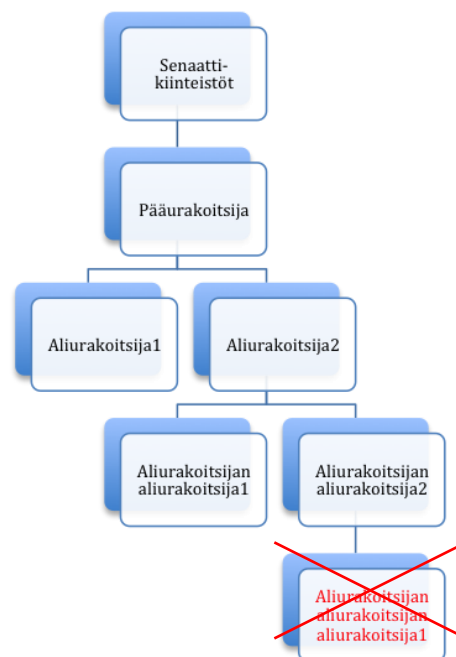
4.2 RALA-pätevyyden vaatiminen urakoitsijoilta

RALA (rakentamisen laatu) -pätevyys todistaa, että yritys toimii vastuullisesti ja luotettavasti, sekä sen toiminta on ammattitaitoista. RALA-pätevyyden myöntää riippumaton arviointilautakunta. (Rakentamisen laatu)

4.3 Aliurakointi ja ketjuttaminen

Senaatti-kiinteistöihin sopimussuhteessa olevalla urakoitsijalla (pääurakoitsija) on mahdollisuus jakaa osia urakasta muille urakoitsijoille (aliurakoitsijat), jotka voivat jakaa oman aliurakkansa vielä kertaalleen uudelle aliurakoitsijalle. (Kuvio 7.)

Tämän pidemmälle urakoita ei saa ketjuttaa ilman Senaatti-kiinteistöjen hyväksymää syytä. (Senaatti-kiinteistöt, urakkasopimusehdot talousrikollisuuden torjuntaan 2015.)

Kuvio 7. Urakan ketjuttaminen Senaatti-kiinteistöjen kohteissa. (Senaatti-kiinteistöt, urakkasopimusehdot talousrikollisuuden torjuntaan 2015. Grafiikka: Tuomas Aho)

Ennen aliurakoitsijasopimuksen tekoa pääurakoitsija on velvollinen hyväksyttämään aliurakoitsijat Senaatti-kiinteistöillä kirjallisesti ja esittämään tilaajavastuulain mukaiset selvityksen aliurakoitsijoista. Senaatti-kiinteistöt sitoutuu reagoimaan kirjallisesti kahden työpäivän kuluessa joko hyväksymällä, hylkäämällä tai pyytämällä lisäselvitystä aliurakoitsijasta siitä hetkestä, kun aliurakoitsija on esitetty hyväksyttäväksi pääurakoitsijan toimesta. Senaatti-kiinteistöillä on oikeus olla hyväksymättä niitä urakoitsijoita, joiden on syytä epäillä kiertävän veroja, palkkoja tai muita yhteiskuntavastuita. (Mts. 1.)

Pääurakoitsijalla on velvollisuus maksaa sopimussakkoa 10 000 euroa / kerta, kun tilaajalla hyväksymätön, sopimusvastaisesti ketjutettu tai muuten sopimuksenvastainen aliurakoitsija on työskennellyt työmaalla. Senaatti-kiinteistöillä on oikein pysäyttää työmaa kokonaan, mikäli aliurakointi- ja ketjuttamissopimuksia on laiminlyöty. (Mts. 1.)

4.4 Urakoitsijaluettelo- ja pyramidi

Pääurakoitsija on velvollinen ylläpitämään ajantasaista sähköistä luetteloa kaikista työmaalle hyväksytyistä urakoitsijoista urakoitsijaluettelon avulla, sekä näiden keskinäisistä suhteista urakoitsijapyramidia käyttäen. (Senaatti-kiinteistöt, urakkasopimusehdot talousrikollisuuden torjuntaan 2015.)

Esimerkistä (Kuvio 8.) näkee, minkälainen sähköinen urakoitsijaluettelo voisi kaikessa yksinkertaisuudessaan olla. Työmaalla urakoitsijaluetteloa pitää ajan tasalla yleensä työmaainsinööri.

Urakoitsijaluettelo.
Esimerkki.

Urakoitsijat työmaalla. Vihreällä merkatut lisätty viimeksi, yliviivatut poistuneet työmaalta.

Urakoitsija 1 (123456-7)	Elementtiasennus
Aliurakoitsija 1 (112233-5)	
Aliurakoitsija 2 (445566-7)	
Urakoitsija 2 (998877-6)	Raudoitus
Urakoitsija 3 (987654-3)	Pystysaumaus

Kuvio 8. Urakoitsijaluettelo esimerkki (Tuomas Aho).

4.5 Henkilötunnisteet, veronumero, kulkuluvat, perehdyttäminen

Senaatti-kiinteistöt edellyttää, että rakennustyömaalla on käytössä sähköinen kulunhallintajärjestelmä ja että kaikkien työmaan sisäänkäyntien (mukaan lukien ajoneuvoportit) tulee olla lukittavissa ja liitettyinä sähköiseen kulunvalvontaan. Sähköisestä kulunvalvonnasta tulee saada tarvittaessa reaaliaikainen luettelo työmaalla olijoista ja heidän tietonsa. Sähköisen kulunvalvontajärjestelmän hankinnasta ja käytöstä vastaa pääurakoitsija. (Senaatti-kiinteistöt, urakkasopimusehdot talousrikollisuuden torjuntaan 2015.)

Liikkuminen Senaatti-kiinteistön hallinnoimilla työmailla vaatii kulkuluvan, jotka pääurakoitsija myöntää, sekä valvoo niiden käyttöä ja palautusta. Pääurakoitsijan on kerättävä ja tarkistettava veronumerot kaikilta työmaalla toimivilta henkilöiltä sekä varmistuttava siitä, että työntekijä on merkittynä veronumerorekisteriin ja kyseinen veronumero on kuvallisessa henkilötunnisteessa. (Mts. 2.)

Senaatti-kiinteistöt edellyttää lakisääteisten kuvallisten henkilötunnisteiden käyttöä työmaalla. Henkilötunnisteesta on käytävä ilmi ainakin onko henkilö työsuhteessa vai itsenäinen työnsuorittaja sekä työnantajan ja henkilön nimi. (Mts. 2.)

Pääurakoitsijan velvollisuus on huolehtia, että kaikki työmaalla työskentelevät perehdytetään työmaahan, ennen kuin he menevät työmaalle. Perehdyttäminen ja sen sisältö on dokumentoitava pääurakoitsijan toimesta. Senaatti-kiinteistöillä on oikeus poistaa työmaalta työntekijä, joka laiminlyö edellä mainittuja ehtoja siksi aikaa, kunnes ehdot täyttyvät. (Mts. 2.)

4.6 Työskentely normaalin työajan ulkopuolella ja viikonloppuisin

Työskentely normaalin työajan (07.00 - 15.30) ulkopuolella ja viikonloppuisin on sallittua vain Senaatti-kiinteistöjen erityisluvalla. Lisäksi iltaisin ja viikonloppuisin tehtyä työtä täytyy Senaatti-kiinteistöltä saadun luvan jälkeenkin olla valvomassa pääurakoitsijan työnjohtaja. (Senaatti-kiinteistöt, urakkasopimusehdot talousrikollisuuden torjuntaan 2015.)

Tällä säädöksellä pyritään edesauttamaan sitä, että pääurakoitsijalla ja rakennuttajalla on aina tiedossa kuka työmaalla työskentelee/on työskennellyt. Myös työturvallisuus rakennustyömaalla säilyy hyvänä, kun joku on valvomassa työturvallisuusmääräysten toteutumista myös normaalin työajan ulkopuolella.

4.7 Rakentamiseen liittyvä tiedonantovelvollisuus

Senaatti-kiinteistöt sitoutuu ilmoittamaan verohallinnolle kuukausittain verovalvontaa varten riittävät tiedot niistä yrityksistä, jotka suorittavat Senaatti-kiinteistöille rakentamispalvelua, rakennustelineiden pystytys- tai purkutyötä tai jotka vuokraavat Senaatti-kiinteistöille työvoimaa edellä mainittuihin töihin vähintään 10 000 euron arvosta. (Senaatti-kiinteistöt, urakkasopimusehdot talousrikollisuuden torjuntaan 2015.)

Senaatti-kiinteistön hankkeissa pääurakoitsija sitoutuu ilmoittamaan verohallinnolle kuukausittain verovalvontaa varten samat tiedot kaikista aliurakoitsijoista, kun urakkasumma ylittää 15 000 euroa. Urakoitsijan on edellytettävä omissa aliurakkasopi-

muksissaan, että kaikki aliurakoitsijat ilmoittavat verohallinnolle vastaavat tiedot omista aliurakoitsijoistaan. (Mts. 4.)

5 Kyselyt eri osapuolille

Tein huhtitoukokuussa 2016 sähköpostikyselyn kolmelle eri ryhmälle rakennusalan harmaasta taloudesta. Ryhmät olivat muut julkiset rakennuttajat, Senaatin rakennuttajapäälliköt sekä urakoitsijat, jotka toimivat Senaatti-kiinteistöjen kohteissa pääurakoitsijoina. Esitin kullekin ryhmälle 4 - 6 kysymystä. Jotkut kysymykset olivat samoja kaikille, jotkut taas tietylle ryhmälle suunnattuja. Lähetin kyselyn sähköpostitse yhteensä 11 henkilölle. Kyselyn vastausprosentiksi muodostui 64 %.

Kyselyillä halusin saada selville, miten nykyiset keinot harmaan talouden ehkäisyssä toimivat käytännössä ja mitä mieltä niistä ovat henkilöt, jotka työskentelevät kyseisten asioiden kanssa lähes päivittäin. Lisäksi urakoitsijoilta halusin kuulla mielipiteitä Senaatin ohjeistuksesta talousrikollisuuden ehkäisyyn.

Koska kaikkien kyselyyn vastanneiden mielipiteet ovat henkilökohtaisia eivätkä välttämättä edusta työnantajaa jonka alaisuudessa vastaaja työskentelee, en tuo ilmi vastauksissa vastaajan nimeä enkä työnantajaa.

- **Toimivatko nykyiset keinot mielestänne kattavasti talousrikollisuuden poistamiseen työmailla?**

1 (= ei ollenkaan) – 5 (=erittäin kattavasti)

Tämän kysymyksen esitin jokaiselle ryhmälle. Vastauksista keskiarvo oli 3,9 (kuvio 9.), joten kaikki vastaajat ovat sitä mieltä, että tällä hetkellä käytössä olevat keinot toimivat melko kattavasti.

Kuvio 9. Nykyisten keinojen toimivuus harmaan talouden ehkäisyssä. (Grafiikka: Tuomas Aho.)

5.1 Kyselyt Senaatti-kiinteistöjen rakennuttajapäälliköille

Lähetin kyselyn viidelle eri puolilla Suomea työskentelevälle Senaatti-kiinteistöjen rakennuttajapäälliköille. Vastausprosentti oli 60 %. Kysymyksillä pyrin saamaan tietoa rakennuttajapäälliköiden ohjeistuksesta urakoitsijoille, sekä kuinka he itse kokevat saaneensa tietoa asiasta.

- **Minkälaisia talousrikollisuuden muotoja teidän kokemuksen mukaan rakennusalalla esiintyy?**

”...henkilökohtaisesti varsinaisia rikoksia ei hankkeissani ole esiintynyt. Sen sijaan on esiintynyt Senaatin talousrikollisuuden torjunnan ohjeistuksen vastaista toimintaa. Näissäkin tapauksissa kyseessä on enemmän ymmärtämättömyys ja vanhat tavat kuin tahallisuus...”

Kaikki vastanneet kertoivat, ettei heidän omissa kohteissaan Senaatti-kiinteistöissä ole esiintynyt varsinaista talousrikollisuutta. Syyksi tähän rakennuttajapäälliköt sanoivat Senaatin tiukat vaatimukset ja aktiivisen seurannan

- **Minkälaisilla toimenpiteillä rakennusallalla esiintyvää talousrikollisuutta tulisi mielestänne estää?**

”...mutta kuitenkin viime kädessä henkilöiden ja yritysten itsensä oma motiivi ja halu toimia talousrikollisuutta estävästi on ratkaisevin. Eli koulutus ja henkilöiden motivointi asialle...”

Rakennusalan työntekijöiden asenteiden parantaminen talousrikollisuutta kohtaan koetaan parhaimpana keinona harmaan talouden ehkäisyyn. Työmaatarkastuksia pidetään myös hyvänä ja toimivana tapana torjua harmaata taloutta rakennustyömailla. Myös avoin kilpailu sekä asioista tiedottaminen ovat tärkeitä.

- **Miten ohjeistatte pääurakoitsijaa rakennushankkeessa harmaan talouden torjuntaan liittyvissä asioissa?**

”...Senaatin talousrikollisuuden torjunnan ohjeistus on mukana kaikissa pyyntöpapereissa ja sopimuksissa. Lisäksi ensimmäisessä työmaakokouksessa avataan tuon ohjeistuksen käyttäminen sanallisesti. Miten tulee toimia, jotta kaikki toimii kuten ohjeet edellyttävät. Työmaan edetessä seurataan työmaakokouksissa, että verottajailmoitukset, urakoitsijahyväksynät yms. on tehty...”

Jokainen vastaaja kertoi, että Senaatti-kiinteistöjen ohjeistuksien ja sopimuksien käyttö ja läpikäynti ovat jo arkipäivää työmaakokouksissa. Lisäksi urakoitsijoille painotetaan asian tärkeyttä.

- **Oletteko saaneet riittävästi perehdytystä talousrikollisuuden torjuntaan liittyvissä asioissa?**

”...ohjeita pitää ajantasaistaa ja ylläpitää jatkuvasti...”

Jokainen rakennuttajapäällikkö kertoi saaneensa riittävästi tietoa talousrikollisuuden torjuntaan liittyvissä asioissa. Ohjeiden soveltaminen käytäntöön on aiheuttanut alussa ongelmia. Tietoisuuden kasvaessa myös muilla osapuolilla, ovat asiat kuitenkin helpottuneet.

5.2 Kyselyt pääurakoitsijoille Senaatti-kiinteistöjen kohteissa

Lähetin kyselyn kolmelle ympäri Suomea toimiville rakennusliikkeiden työpäälliköille, jotka työskentelevät Senaatin hankkeissa. Vastausprosentti oli 66 %.

Vastauksiksi halusin tietoja siitä, miten urakoitsija käytännössä valvoo työmailla talousrikollisuuden ehkäisyä ja mitä mieltä urakoitsijat ovat Senaatti-kiinteistöjen nykyisestä ohjeistuksesta ja tavoista toimia talousrikollisuuden ehkäisemiseksi työmailla.

- **Minkälaisia talousrikollisuuden muotoja teidän kokemuksen mukaan rakennusalalla esiintyy?**

”-kuittikauppa, etukäteen sovitut perusteettomat laskut

-laskutus ilman kuittia

-pimeään työvoiman käyttö, työnantajamaksujen ja verojen suorittamatta jättäminen

-liiketoimintakiellossa olevat henkilöt käyttävät vastuuhenkilöinä muita, mutta toimivat itse yritysten taustahenkilöinä”

Jotkin vastaajat eivät olleet havainneet minkäänlaisia talousrikollisuuteen liittyviä toimintoja, kun taas toiset olivat kohdanneet monenlaisia harmaan talouden eri muotoja. Tässä oli selkeästi nähtävissä jaottelu, jossa isompien rakennusliikkeiden edustajat eivät olleet kohdanneet juurikaan talousrikollisuutta, mutta pienemmille rakennusliikkeille erilaisia talousrikollisuuden muotoja oli tullut vastaan melko paljon. Tämä tukee ajattelutapaa siitä, että talousrikollisuutta tapahtuu enemmän ns. ruohonjuuritasolla kuin aivan isoimpien rakennusliikkeiden toiminnassa.

- **Kuinka teidän organisaatiossanne/työmailla valvotaan, että kaikki aliurakoitsija ja kumppanit ovat hoitaneet yhteiskunnalliset velvoitteensa eikä niiden toimintaan kytkeydy talousrikollisuutta?**

”... sopimusta tehdessä tarkistetaan että velvoitteet hoidettu...”

”... Urakoitsijoita veloitetaan liittymään tilaajavastuu.fi -palveluun, mikäli eivät siihen kuulu...”

Tämän kysymyksen vastauksissa ei ollut nähtävissä eroja isojen tai pienten rakennusliikkeiden välillä. Molemmat vaativat tilaajavastuu.fi -palveluun liittymistä ja tarkastavat aliurakoitsijoiden veloitteet sopimusta tehtäessä.

Työmaalla käytettävät sähköiset kulunvalvontajärjestelmät ovat myös yleisiä ja niiden käyttämättä jättäminen toistuvasti johtaa sanktioihin. Paras vaihtoehto toki olisi, että työmaa olisi aidattu siten, ettei sinne pääsisi menemättä sähköisellä kulunvalvontajärjestelmällä varustetun portin kautta.

- **Miten arvioisitte Senaatti-kiinteistöjen sopimusehtoja talousrikollisuuteen liittyvissä asioissa? Mitä hyvää, mitä voisi tehdä paremmin?**

"...ehdot ovat yksiselitteiset ja selkeät..."

"...ehdot on helppo siirtää alihankintasopimukseen sellaisenaan..."

"...sopimusehdoissa laiminlyönnit sanktioitu sen verran voimakkaasti, että niitä tulee varmasti noudatettua..."

"... sopimusehdot selkeät, toimivat ja ohjaavat toimintaa. Ja kun vaatimukset on auki kirjoitettu sekä sanktioitu, niin kaikki toimijat ovat samalla viivalla..."

Vastaajat ovat yksimielisesti samaa mieltä Senaatin ohjeistuksien selkeydestä ja yksiselitteisyydestä. Urakoitsijat peräänkuuluttavat, että työmaan aloituskokouksessa on tärkeää käydä ehdot läpi siten, että kaikki varmasti ymmärtävät asian.

Joissain kiireellisissä, nopeita päätöksiä vaativissa tapauksissa urakoitsijoiden hyväksyttäminen Senaatilla on koettu hankalaksi toteuttaa. Tätä asiaa käsittelen hieman tarkemmin yhteenveto osiossa.

5.3 Kyselyt muille julkisille rakennuttajille

Lähetin kysymykset kolmelle Keski-Suomessa toimivalle julkiselle rakennuttajalle. Vastausprosentti oli 66 %. Halusin vastauksia heidän keinoistaan kitkeä harmaata taloutta omista kohteissaan, sekä kuulla heidän kantansa työmaatarkastuksista.

- **Mitkä ovat keinonne talousrikollisuuden torjuntaan omista rakennushankkeissanne?**

“...urakoiden ketjutus on rajattu kolmeen...”

“...työmaiden kulunvalvonta voisi vielä lisätä valvontaa, mutta sitä emme ole vielä edellyttäneet pääurakoitsijalta...”

“...Sopimuskumppanit ovat valvonnassa Tilaajavastuu.fi –palvelussa...”

“...käytämme tunnettuja ja luotettavia tahoja...”

Talousrikollisuuden torjunta ei ole aivan niin tiukkaa kuin Senaatilla, mutta muutkin julkiset rakennuttajat ottavat asian vakavasti ja pitävät sitä erittäin tärkeänä. Kyselyyn osallistuneiden rakennuttajien kohteet ovat sen verran pieniä verrattuna Senaatti-kiinteistöjen kohteisiin, ettei esimerkiksi työmaiden kulunvalvontaa ole pidetty vielä välttämättömänä.

- **Teettekö työmaatarkastuksia talousrikollisuuteen liittyen omilla työmaillanne? Jos kyllä, niin minkälaisia havaintoja olette tehneet? (esiintyykö viitteitä talousrikollisuudesta, ilmeneekö puutteita tilaajavastuuasioiden hoitamisessa yms.)**

”...työmaavalvonta hoitaa tämän osan...”

”...varsinaisia viitteitä talousrikollisuudesta ei ole tullut esille. Tapaukset ovat enemmänkin huolimattomuutta...”

Toinen kyselyyn vastanneista rakennuttajista ei tee varsinaisia työmaatarkastuksia, toinen rakennuttaja on ulkoistanut valvonnan toisalle.

Työmaavalvonnassa esille tulleita huolimattomuustapauksia ovat olleet muun muassa kuvallisen henkilökortin käytön unohtus tai on unohtettu hyväksyttää uusi aliurakoitsija rakennuttajalla.

5.4 Kysely poliisille

Sain insinööriyöni loppuvaiheessa loistavan tilaisuuden tehdä sähköpostikyselyn komisario Viola Ikoselle Länsi-Uudenmaan poliisilaitokselta. Viola Ikonen johtaa siellä talousrikollisuusryhmää.

Tekemäni sähköpostikysely poliisille on ns. ”bonus-kysely”, joka ei ollut alun perin suunnitelmassani. En ole liittänyt tätä kyselyä kyselyjen yhteenvetoon (kts. 6. Kyselyjen yhteenveto).

Aluksi halusin tietää, miten poliisi saa selville mahdollisia talousrikosepäilyjä rakennusalalla ja miten poliisi tutkii epäilyjä.

Viola Ikonen mukaan vihjeitä ”siviileiltä” talousrikollisuudesta rakennusalalla ei tule kuin muutamia vuodessa. ”Verottaja tekee tarkastuksensa perusteella rikosilmoitukset epäilyistä veropetoksista”. Varsinaisia työmaatarkastuksia poliisi ei Ikonen mukaan tee.

Seuraavat kysymykseni koskivat talousrikollisuuteen syyllistyneiden rakennusliikkeiden kokoa ja kansalaisuutta.

Viola Ikonen kertoi, että yleensä talousrikollisuuteen syyllistynyt yritys on pieni, muutamien työntekijän työllistävä rakennusliike. Ikonen kertoi myös talousrikollisuuteen syyllistyneen rakennusliikkeen olevan lähes poikkeuksetta kotimainen rakennusfirma.

Tiedustelin Ikoselta mitä dokumentteja rakennuttajan kannattaisi vaatia urakoitsijoilta jo urakan kilpailuttamisvaiheessa / ennen urakan alkua, jotta voisi kitkeä pois harmaata taloutta.

”Työntekijäluettelot ja varmistus siitä, että kaikille on hankittu tunnustekortit, sekä kopiot työsopimuksista” Ikonen vastaa.

Viola Ikonen pitää Senaatti-kiinteistöjen nykyisiä keinoja talousrikollisuuden torjunnassa rakennustyömailla hyvinä ja riittävinä.

6 Kyselyjen yhteenveto

Kyselyjen vastausprosentiksi muodostui 64 %. Näin pienessä otannassa (11 kyselyä) se on melko pieni prosentti ja se tietysti vaikuttaa hieman kyselyn luotettavuuteen. Kokonaisuudessaan olin kuitenkin tyytyväinen vastauksien laatuun ja sain niistä hyvän kuvan harmaan talouden ehkäisyn tilanteesta ja siitä, miten Senaatin kanssa työskentelevät urakoitsijat kokevat Senaatti-kiinteistöjen ohjeet ja säännöt.

7 Johtopäätökset/parannusehdotukset

Haastattelujen sekä omien tutkimuksieni mukaan talousrikollisuuden torjunta Senaatti-kiinteistöjen hankkeissa on hyvässä kunnossa. Se on järjestelmällistä ja Senaatin työntekijät kokevat sen erittäin tärkeänä. Senaatin tämän hetkiset urakkasopimusehdot olivat haastatteluun osallistuneiden mielestä selvät ja yksiselitteiset.

Tehdyissä työmaatarkastuksissakaan ei ole havaittu talousrikollisuuteen viittaavaa toimintaa, joten asiakirjoihin ja työmaatarkastuksiin perustuva valvonta vaikuttaa olevan riittävällä tasolla. Myös komisario Ikosen vastaukset tekemääni kyselyyn (kts. 5.4) tukevat Senaatti-kiinteistöjen nykyisten keinojen riittävyttä tämän päivän talousrikollisuuden ehkäisyssä rakennustyömailla. Tästä johtuen ei ehkä ole syytä lisätä merkittäviä erityisehtoja tai –vaatimuksia Senaatin urakka-asiakirjoihin. Muutamia nykytoimintaa parantavia ehdotuksia olen luetellut seuraavissa kohdissa.

Talousrikollisuuden torjunnassa Senaatti-kiinteistöjen tulisi panostaa enemmän urakoitsijan, valvojan ja rakennuttajapäällikön väliseen yhteistyöhön ja tiedonkulkuun. Sillä voitaisiin ehkäistä ”turhia” sakkoja, jotka ovat johtuneet enemmän väärinkäsityksistä ja tietämättömyydestä, kuin varsinaisesta talousrikollisuudesta tai sen yrityksestä. Senaatti-kiinteistöjen tarkoitus ei ole kuitenkaan kerätä sakkoja, vaan estää talousrikollisuus työmaillaan. Urakoitsijan, valvojan ja rakennuttajapäällikön välisen yhteistyön tarkempi tutkiminen ja kehittäminen ei kuulunut opinnäytetyöni varsinaisiin tavoitteisiin mutta siinä olisi hyvä aihe jatkotutkimukselle.

7.1 Aliurakoitsijoiden hyväksyttäminen

Hankalaksi asiaksi urakoitsijat kokivat aliurakoitsijoiden hyväksyttämisen tilaajalla kiireellisissä, välittömiä päätöksiä vaativissa tapauksissa (esimerkiksi sairastumisen takia), jolloin työmaalle tarvittaisiin nopeasti resursseja korvaamaan pois jäänyt työntekijä. Tahdistavan työvaiheen viivästyksiin isoissa rakennushankkeissa ei yleensä ole varaa. Senaatti-kiinteistöt on sopimuksen mukaan velvollinen hyväksy-

mään/hylkäämään/pyytämään lisätietoa ehdotetusta aliurakoitsijasta kahden työpäivän sisällä pyynnöstä mutta kiireellisissä tilanteissa se on liikaa.

Myös Senaatti-kiinteistöjen omissa prosesseissa on ollut epätarkkuuksia ja vastaus on viivästynyt vaikka urakoitsijan toimittamat asiakirjat ovat olleet moitteettomassa kunnossa. Syynä on ollut unohdukset tai loma-aika (puutteellinen ohjeistus rakennuttajapäällikön loma-ajan hyväksyntäprosessista ja varahenkilöstä). Myös tällaisiin asioihin on kiinnitettävä jatkossa huomioita.

Parannusehdotukseni tähän on, että jo ennen rakentamisen alkua Senaatti ja pääurakoitsija sopivat muutaman aliurakointifirman ns. varalle, jotka Senaatti-kiinteistöt hyväksyisi etukäteen. Varalla olevia aliurakointifirmoja ei olisi alustavasti tarkoitus käyttää mutta kiireellisissä tapauksissa kyseisistä firmoista voitaisiin ottaa työntekijöitä työmaalle välittömästi lyhyeksi ajaksi.

7.2 Valttikortin käyttö

Koska Senaatti edellyttää pääurakoitsijoiltaan sähköisen kulunvalvonnan käyttöä, mielestäni siihen kannattaisi sisällyttää myös valttikortin käytön edellytys.

Valttikortti on työturvallisuuslain (kts. 3.1.1) mukainen kuvallinen henkilötunniste, jossa on yksilöllinen viivakoodi ja numero. Lisäksi kortti sisältää RFID -sirun, jota voi hyödyntää mm. kulunseurannassa ja -valvonnassa. RFID -sirun sisältämä valttikortti toimii siis avaimena työmaan sähköiseen porttiin. Kortin tietoihin tallentuvat myös työntekijän kortit ja koulutukset (työturvallisuus, tulityö, ensiapu jne.). (Suomen ti-laajavastuu Oy, henkilökortti)

Omien kokemuksieni mukaan suuri osa urakoitsijoista on jo siirtynyt valttikortin käyttöön ja se on jo vakiinnuttanut paikkansa Suomalaisilla rakennustyömailla.

7.3 Aliurakoitsijan perehdyttäminen työmaalle

Olen ”epävirallisten” keskustelujen ansiosta saanut selville, että epäselvyyksiä Senaatti-kiinteistöjen ja urakoitsijan välillä on aiheuttanut päivämäärät siitä, milloin Senaatti on hyväksynyt aliurakoitsijan ja milloin aliurakoitsija on perehdytetty työmaalle. Voi olla esimerkiksi tilanne, jossa aliurakoitsija on perehdytetty ”valmiiksi” työmaahan ennen Senaatin virallista hyväksyntää. Jälkikäteen tarkastuksissa Senaatti on perehdytyspäivämäärän perusteella todennut, että aliurakoitsija on aloittanut työt ennen hyväksyntää, vaikka näin ei välttämättä aina ole ollut.

Tämän tyyppisissä epäselvyyksissä on jälkikäteen kummankaan osapuolen vaikea todistaa, milloin aliurakoitsija todella on aloittanut työskentelyn työmaalla. Ehdotan, että jatkossa Senaatti-kiinteistöt määrittelee selvästi, että työmaalla on lupa tehdä perehdytys vasta Senaatti-kiinteistöjen hyväksytyä aliurakoitsija. Jos perehdytys silti tehdään ennen hyväksymistä, voidaan yksiselitteisesti tulkita, että aliurakoitsija on aloittanut työmaalla työt samana päivänä.

Joissain tapauksissa perehdytyksen voisi tuki antaa aikaisemmin ja kun Senaatti-kiinteistöt hyväksyy urakoitsijan, niin vasta sen jälkeen annettaisiin kulkulupa ja avainkortti työmaalle. Tämä menettely vaatii sähköisen kulunvalvontaportin työmaalle.

7.4 Muistilista Senaatti-kiinteistöille

Senaatti-kiinteistöillä on käytössä paljon keinoja talousrikollisuuden torjuntaan rakennustyömailla. Jopa niin paljon, että joidenkin asioiden tarkastaminen saattaa unohtua, eikä kerran unohtuneita tarkastuksia kukaan voi enää muistaa vuoden päästä, kun asioita selvitellään.

Tästä syystä tein Excel-taulukon Senaatin nykyisistä talousrikollisuuden torjuntakeinoista, johon esimerkiksi rakennuttajapäällikkö voi kuitata päivämäärän, milloin joku

tietty asia on tehty / tarkastettu. Taulukkoa voi muokata jokaiselle työmaalle soveltuvaksi, mutta idea pysyisi samana.

Tarkistuslistaa voi käyttää esimerkiksi työmaakokouksissa, urakkapalaverissa tai työmaatarkastuksissa.

8 Pohdinta

Työn tavoitteena oli tarkastella Senaatti-kiinteistöjen nykyisiä keinoja ehkäistä talousrikollisuutta omissa kohteissaan, haastatella muita osapuolia harmaasta taloudesta ja pyrkiä muodostamaan Senaatti-kiinteistöjen Länsi-Suomen yksikölle kehitysehdotuksia talousrikollisuuden torjuntaan liittyvissä asioissa.

Talousrikollisuuden torjunta rakennusalalla on sen verran uusi käsite, ettei siitä ole vielä kovin paljon kirjallisuutta tarjolla. Myös lähes vuosittain muuttuvat lait aiheesta vaikuttavat siihen, ettei se vähäinen määrä aiheesta kirjoitettua kirjallisuutta pysy kauaa ajan tasalla.

Internetistä sen sijaan sain suurimman osan aineistosta. Asioita selventäviä kuvioita löytyi internetistä myös melko hyvin. Muutamista tärkeäksi katsomistani tilastoista tein itse asian hahmottamista helpottavan kuvion. Verohallinto ja Rakennusteollisuus ovat sisäistäneet, että uusista laista ja vaatimuksista on oltava paljon ajantasaista informaatiota helposti saatavilla, jotta ihmisillä on mahdollisuus saada niistä tietoa.

Erilaisista tietolähteistä keräämäni tiedon lisäksi tein sähköpostikyselyn Senaatin rakennuttajapäälliköille, muille julkisille rakennuttajille, Senaatti-kiinteistöjen hankkeissa toimiville pääurakoitsijoille sekä poliisille. Näiden kyselyjen vastauksista sain paljon hyödyllistä tietoa harmaan talouden torjunnan nykytilanteesta.

Senaatti-kiinteistöiltä saamani tehtävä ja tavoite olivat haastavia ja vaativat perusteellisen perehtymisen ennen varsinaisen tutkimuksen aloittamista. Tutkimusta tehdessäni opin harmaan talouden ehkäisyn lisäksi valtavasti rakentamisen aikaisista

velvollisuuksista eri osapuolten välillä. Kyseisten asioiden ymmärtäminen on todella tärkeää, jotta pystyy hahmottamaan rakennusprojektin kokonaisuuden.

Senaatti-kiinteistöjen dokumenttivaatimukset urakoitsijoilta sekä tehdyt työmaatar-
kastukset ovat tällä hetkellä korkealla tasolla eikä niiden myötä työmailla ole ilmen-
nyt talousrikollisuuteen viittaavia tekijöitä. Olen kuitenkin tyytyväinen kehittelemiini
kehitysehdotuksiin ja uskon, että joitain niistä jalostetaan Senaatti-kiinteistöillä käyt-
töön asti.

Lähteet

Ahlberg, T. 2006. Henkilötunnisteen ja kulkuluvan käyttö työmaalla.

Rakennusteollisuuden Kustannus RTK Oy. Viitattu 28.2.2016.

<https://www.rakennustieto.fi/Downloads/RK/RK070503.pdf>

Edilex, rakentamiseen liittyvä tiedonantovelvollisuus 2013.

https://www.edilex.fi/verohallinnon_ohjeet/2013_0701.html#3.2%20Mistä%20töistä%20tiedot%20on%20annettava?

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä:

Gummerus kirjapaino Oy.

HE 18/2012. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä sekä julkisista hankinnoista annetun lain 49 §:n muuttamisesta. Viitattu 28.2.2016. Valtion säädöstietopankki Finlex.

www.finlex.fi, ajantasainen lainsäädäntö.

HE 41/2010 vp. s.8. Hallituksen esitys. Viitattu 28.2.2016.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_41+2010.pdf

ILVE Oy. Tiedonantovelvollisuus. 2014. Viitattu 28.2.2016.

https://www.ilmoitusvelvollisuus.fi/site_media/www/tiedonantovelvollisuus.html

Käännetty arvonlisävero. N.d. Viitattu 28.2.2016.

<http://www.kaanteinenarvonlisavero.fi>

L 1207/2010. Laki harmaan talouden selvitysyksiköstä. 2§. Viitattu 28.2.2016.

www.finlex.fi, ajantasainen lainsäädäntö.

Mara, E.-R. 2011. Causes and consequences of underground economy. Annals,

Economic Science Series, XVII, 1111. Research Papers in Economics, Munich Personal

RePec Archive. Viitattu 12.9.2016. [https://mpra.ub.uni-](https://mpra.ub.uni-muenchen.de/36438/1/MPRA_paper_36438.pdf)

[muenchen.de/36438/1/MPRA_paper_36438.pdf](https://mpra.ub.uni-muenchen.de/36438/1/MPRA_paper_36438.pdf)

Musta tulevaisuus. N.d. Ilmiöt. Viitattu 28.2.2016.

<http://www.mustatulevaisuus.fi/fi/ilmiot>

Rakennusteollisuus. Kari, T. 2013. Rakennusala on ollut aktiivisesti kehittämässä talousrikollisuuden torjuntaa koskevaa lainsäädäntöä.

https://www.rakennusteollisuus.fi/globalassets/graafit/harmaa-talous/harmaa_talous_lainsaadanto.jpg

Rakennusteollisuus. Tilaajavastuulaki. N.d. Viitattu 28.2.2016.

<https://www.rakennusteollisuus.fi/Tietoa-alasta/Harmaan-talouden-torjunta/Tilaajavastuulaki/>

Rakennustieto Oy. RT 16-10660. 1998. Rakennusurakan yleiset sopimusehdot

Rakentamisen laatu. N.d. rala.fi. Viitattu 5.6.2016.

<http://www.rala.fi/Tuotteet/patevyys/>

Schneider. F, Visa Europe. 2013. The shadow economy in Europe. Viitattu 8.3.2016.

https://www.atkearney.com/financial-institutions/featured-article/-/asset_publisher/i8lucAqMqEhB/content/the-shadow-economy-in-europe-2013/10192

Senaatti-kiinteistöt. N.d. Länsi-Suomen alue. Viitattu 26.9.2016.

<http://www.senaatti.fi/senaatti/senaatti-kiinteistot/alueet/lansi-suomen-alue>

Senaatti-kiinteistöt. N.d. Rakennuttaminen. Viitattu 26.2.2016.

<http://www.senaatti.fi/rakennuttaminen>

Senaatti-kiinteistöt. N.d. Tietoa Senaatti-kiinteistöistä. Viitattu 26.2.2016.

<http://www.senaatti.fi/senaatti/senaatti-kiinteistot>

Senaatti-kiinteistöt. Toimintaohje. 2015. Viitattu 26.2.2016.

<http://www.senaatti.fi/filebank/4783->

Talousrikollisuus_julistus_hyva_hallintotapa.pdf

Senaatti-kiinteistöt. Urakkasopimusehdot talousrikollisuuden torjuntaan. Ver

3.12.2015. Viitattu 28.5.2016. <http://www.senaatti.fi/filebank/4569->

300285_Senaatti-

kiinteistojen_urakkasopimusehdot_talousrikollisuuden_torjuntaan_442395_5_0.pdf

Suomen tilaajavastuu Oy. veronumero.fi. Henkilökortti. N.d. Viitattu 25.6.2016.

<https://www.veronumero.fi/henkilokortit/>

Verohallinto. Rakennusalan harmaan talouden torjunta. 2014. Viitattu 28.2.2016.

<https://www.vero.fi/fi->

[FI/Tietoa Verohallinnosta/Harmaan talouden torjunta/Rakennusalan harmaan talouden torjunta\(18486\)](https://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Rakennusalan_harmaan_talouden_torjunta(18486))

Verohallinto. Rakennusalan verovalvontahanke. 2012. Viitattu 28.2.2016.

<https://www.vero.fi/fi->

[FI/Tietoa Verohallinnosta/Harmaan talouden torjunta/Rakennusalan verovalvontahanke\(18488\)](https://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Rakennusalan_verovalvontahanke(18488))

Verohallinto. Raksa 2008-2012 loppuraportti. 2012. Viitattu 28.2.2016.

[https://www.vero.fi/download/Rakennusalan verovalvontahanke loppuraportin lyhennelma/{8AD4C46B-6404-4E20-A235-D96DA0498596}/9446](https://www.vero.fi/download/Rakennusalan_verovalvontahanke_loppuraportin_lyhennelma/{8AD4C46B-6404-4E20-A235-D96DA0498596}/9446)

Verohallinto. Tiedonantovelvollisuus. 2014. Viitattu 25.6.2016.

<https://www.vero.fi/fi->

[FI/Syventavat veroohjeet/Elinkeinoverotus/Rakentamiseen liittyva tiedonantovelvollisuus](https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Elinkeinoverotus/Rakentamiseen_liittyva_tiedonantovelvollisuus)

Verohallinto. Veronumero. 2012. Viitattu 28.2.2016. <http://www.vero.fi/veronumero>

Verohallinto. Veronumerorekisteri. 2012. Viitattu 28.2.2016. [https://www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Veronumero/Veronumerorekisteri\(21081\)](https://www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Veronumero/Veronumerorekisteri(21081))

Verohallinto. Verotarkastus. 2015. Viitattu 25.6.2016. <https://www.vero.fi/fi->

[FI/Yritys ja yhteisoasiakkaat/Yhdistys ja saatio/Verotarkastus/Mita verotarkastuksessa tapahtuu\(10754\)](https://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Yhdistys_ja_saatio/Verotarkastus/Mita_verotarkastuksessa_tapahtuu(10754))

Liitteet

Liite 1. Muistilista

Muistilista talousrikollisuuden ehkäisyyn työmailla

Työmaa:

Käyttökohde: **Esim. "urakoitsijalaveri" tai "työmaatarkastus"**

	Tarkastettu	Päivämäärä	Huomioitavaa
1. Tilajavastuulainin mukaisten selvitysten vaatiminen			
2. AALA-pätevyyden vaatiminen			
3. Liurakoinnin päätettämisen tarkastus			
4. Urakoitsijaluettelo ja pyramidi			
5. Henkilötunnisteet, Veronumerot, kulkuluvat			
6. Perehdytys			
7. Työskentely normaalin työajan ulkopuolella ja viikonloppuisin			
8. Rakentamiseen liittyvä tiedonantovelvollisuus			